

Байсултанова Сая Чарипкановнаның 6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша (PhD) Философия докторы дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясына

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбы: «Көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамыту»

Зерттеудің мақсаты: Көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытуды теориялық негіздеу, әдістемесін жасау және оның тиімділігін тәжірибелік эксперименттен өткізу

Зерттеудің міндеттері:

- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың теориялық негіздерін айқындау;
- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың мәні мен мазмұнын анықтау;
- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың құрылымдық-функционалды моделін жасау;
- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби тұлғалық сапаларын дамытудың әдістемесін жасау және тиімділігін эксперимент жүзінде тексеру.

Зерттеу әдістері: *теориялық* әдістер: зерттеу мәселесіне қатысты философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге теориялық талдау жасау; ҚР білім беру саласының нормативті-құқықтық құжаттарымен, білім алушылар тұлғасын дамыту тұжырымдамаларымен танысу; озық тәжірибелерді талдау; іс-әрекет нәтижелеріне салыстырмалы талдау жасау; *практикалық әдістер:* сауалнама, тестілеу жүргізу, диагностикалық әдістемелер қолдану, статистикалық өңдеу әдістері мен тәсілдері.

Қорғауға ұсынылатын негізгі ережелер (дәлелденген ғылыми гипотезалар және жаңа білім болып табылатын басқа да қорытындылар):

- «*Көптілді білім беру*» дегеніміз – үш тілді ұлтаралық материалдық, рухани мәдениеттерді кіріктіре отырып меңгертуде тұлғаның кәсіби-тұлғалық сапаларын дамыту құралы». Ал, «*көптілді тұлға* – үш тілді ұлтаралық материалдық, рухани мәдениеттердің кіріктірілуінде меңгеру барысында кәсіби-тұлғалық сапалары дамыған тұлға».

- *Магистранттың кәсіби-тұлғалық сапалары* дегеніміз оның болашақтағы кәсіби іс-әрекетін табысты жүзеге асыруға қажетті арнайы білім, білік, дағдылары мен жеке қасиеттерінің сапалық көрсеткіштермен кіріктірілген жиынтығы». Көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын екі топқа бөліп анықтаймыз: *кәсіби* (танымдық білім, кәсіптік ойлау, академиялық білік); *тұлғалық* (эмпатия, толеранттылық, ұлтжандылық). Айқындалған кәсіби-тұлғалық сапалар «кәсіби іс-әрекет – коммуникация – тұлғааралық іс-қимыл» сұлбасында көрініс табады.

- Көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың құрылымдық-функционалды моделі *тұжырымдамалық, технологиялық, тиімділік* бөліктерінің бірлігін, оны тиімді жүзеге асырудың *психологиялық-педагогикалық шарттарын* (көптілді білім беруді тұлғаны дамытудың құралы тұрғысынан қарастыру; ұлтаралық мәдениеттердің кіріктірілуінде меңгерту;

кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытуды «іс-әрекет-коммуникация-тұлғааралық іс-қимыл» сұлбасында жүзеге асыру), өлшемдік-бағалау компонентін (эмоционалды-еріктік, когнитивтік-креативтілік, коммуникативтік-бағалаушылық) және оған сәйкес өлшемдер мен көрсеткіштерді қарастырады.

- Көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудағы педагогикалық мүмкіндіктерді жасау және оны теориялық-практикалық тұрғыда негіздеу; *Педагог-психологтарды даярлау үрдісінде интербелсенді әдістерді пайдалану*; *«Білім беру ұйымдарындағы менеджерлік іс-әрекетке даярлаудың психологиялық-педагогикалық негіздері»*, *«Менеджердің инновациялық іс-әрекеті, «ҚР және ТМД елдеріндегі педагогикалық өлшемдер»* «Көптілді білім беру – магистранттың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың құралы» атты психологиялық-тренингтік бағдарлама мазмұнын оқытуда; «Ү research discussion club» (Жас зерттеуші пікір-сайыс клубы)» іс-шаралар жоспарын іске асыруда; «International of education» халықаралық жобасын орындауда онлайн-офлайн аралас оқыту формасымен, инновациялық әдіс-тәсілдерді қолданып жүзеге асырғанда нәтижелі болады.

Зерттеудің негізгі нәтижелері:

- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың теориялық-әдіснамалық негіздері айқындалып, «көп тілді білім беру», «магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапалары» ұғымдары нақтыланды;

- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың мәні мен мазмұны анықталды; «Көп тілді білім беру» магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың құралы тұрғысынан негізделіп, психологиялық аспектілері айқындалды.

- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытуды тиімді жүзеге асырудың мазмұны, психологиялық-педагогикалық шарттары, бағалау компоненттеріне сәйкес өлшемдері мен көрсеткіштері қамтылған құрылымдық-функционалды моделі жасалды;

- көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби тұлғалық сапаларын дамытудың әдістемесі жасалды және оның тиімділігі тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексеріліп, ұсыныстар берілді.

Алынған нәтижелердің жаңалығы мен маңыздылығын және ғылыми даму бағыттарына немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігін негіздеу:

Бірінші нәтиженің жаңалығы қазіргі ғылым мен білімнің инновациялық бағыттарына, мемлекеттік тіл саясаты мен Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы мемлекеттік бағдарламаларына сәйкес келеді. Алынған нәтиженің маңыздылығы білім беру саласын жаңғырту аясында «Білімді ұлт» ұлттық жобасы, «100 нақты қадам» ұлттық жоспарына, «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар» мемлекеттік бағдарламасына, «Педагогтың кәсіби стандартына» сәйкес келуімен айқындалады. Сондай-ақ, «көптілді білім беру», «көптілді тұлға», «магистранттардың кәсіби тұлғалық сапалары», «көптілді білім беру жағдайындағы магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапалары» ұғымдарын авторлық тұрғыдан түсіндіру жаңалығымен сипатталады.

Екінші нәтиже ғалымдар еңбектеріндегі «кәсіби сапалар түрлері», «тұлғалық сапалар түрлері» топтамасына талдау жасау нәтижесінде көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын *кәсіби* (танымдық білім, кәсіптік ойлау, академиялық білік); *тұлғалық* (эмпатия, толеранттылық, ұлтжандылық) деп екі топқа бөліп анықтауымен оның мазмұнын дәлелді сипаттауымен айқындалады.

Үшінші нәтиже – «Қазақстан-2050» Стратегиясындағы «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары» болашақ ғылыми педагогикалық кадрлардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытуға бағытталады. Осыған сәйкес *тұжырымдамалық, технологиялық, тиімділік* бөліктерінің бірлігін, өлшемдік-бағалау компоненті (эмоционалдық-еріктік, когнитивтік-креативтілік, коммуникативтік-бағалаушылық) мен өлшемдер, көрсеткіштерін қамтитын құрылымдық-функционалды модельдің жасалуымен және оны тиімді жүзеге асыруға қажетті психологиялық-педагогикалық шарттардың айқындалуымен сипатталады.

Төртінші нәтиженің жаңалығы мен маңыздылығы көптілді білім беру жағдайындағы магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың формаларын, әдістері мен құралдарын қамтитын әдістеменің жасалуымен айқындалады. 6M010300 – «Педагогика және психология» мамандығының арналған оқу жоспарындағы, 7M01101–Педагогика және психология», 7M01102–Педагогикалық өлшемдер» білім беру бағдарламаларындағы көптілді білім беру тобының пәндер мазмұнына қосымшалар; «Көптілді білім беру – магистранттың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың құралы» атты психологиялық-тренингтік бағдарлама; «Ү research discussion club» (Жас зерттеуші пікір-сайыс клубы) Ережесі, іс-шаралар жоспары; «International education» халықаралық жобасының ғылыми-әдістемелік және практикалық маңыздылығы жоғары.

Докторанттың әрбір басылымды дайындауға қосқан үлесін сипаттау (диссертация авторының үлесі жалпы мәтіннен пайызбен көрсетіледі)

Диссертация тақырыбы бойынша 12 ғылыми мақала жарияланды. Соның ішінде 1 Scopus базасына енген шетелдік басылымдарда, 4 мақала ҚР БЖҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда, 7 халықаралық ғылыми конференциялар жинақтарында, оның ішінде 3 алыс-жақын шетелдік халықаралық ғылыми конференцияда. Барлық жарияланымдар жүргізілген зерттеу барысында дайындалған.

1. *Psychological Diagnosis of Master Students' Personal, Professional Development in the Context of Modern Education//Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment, 2020, Vol.8, Iss.4-P 784-790* (Co-authors: Shalabayeva L., Alimbayeva S., Ibrayeva M., Abdigapbarova U.- 50%) Мақалада магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларының, оның ішінде кәсіби дамуының психологиялық диагностикасы кәсіби әлеуметтену және кәсіби даму процесі ретінде қарастырылады. Зерттеу ғылыми-педагогикалық процесте түлектердің кәсіби тұлғалық сапаларының даму динамикасын анықтауға бағытталған.

2. *Некоторые вопросы полиязычного обучения в подготовке магистрантов/* Абай атындағы ҚазҰПУ-ң ХАБАРШЫСЫ «Педагогика ғылымдары» сериясы, №3(59), 2018 ж. 160-164 бб/.
http://sp.kaznpu.kz/docs/jurnal_file/file20190529124013.pdf/ (Абдигапбарова М.

авторлық бірлестікте 80%). Мақалада көптілді білім беру негізінде магистранттардың интегралды тұлғалық сапасы қарастырылады, ол ауызша құралдары арқылы ситуациялық бейімдеу мен бостандығын қамтамасыз етеді. Магистранттардың интегралды тұлғалық сапасын дамыту - тұлғалық-бағдарлы оқыту негізінде жүзеге асады және маңызды коммуникативтік білікті қалыптастыру үшін жағдай жасайды.

3. *Влияние полиязычного образования на развитие профессионально-личностных качеств магистрантов/* Абай атындағы ҚазҰПУ-нің ХАБАРШЫСЫ, «Психология» сериясы №1(54) 2018 ж. 91-93 бб. http://sp.kaznpu.kz/docs/jurnal_file/file20190506064156.pdf (Шалабаева Л.И. авторлық бірлестікте 80%) Мақалада көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби тұлғалық сапаларын дамыту жеткілікті жаңа және уақтылы зерттеу болып табылады, өйткені Қазақстан Республикасы білім беру жүйесін жаңғыртуда «үш тілдер бірлігі» белсенді ендірілуде, яғни өз кезегінде, болашақ педагогтар мен жалпы педагогтардың құзыреттілігіне әсерін тигізеді. Көптілді білім беру жағдайында болашақ педагогтардың кәсіби маңызды тұлғалық сапалары біртұтас тұлға жүйесіне енгізілген, олардың дамуы тұлғаның өзіндік сана, мотивациялық және эмоционалдық салаларының ерекшеліктерімен анықталады.

4. *Содержание профессионально-личностных качеств магистрантов в условиях полиязычного образования/* Қазақстанның ғылымы мен өмірі – наука и жизнь Казахстана”, халықаралық ғылыми журналы 2019 ж. 130-134 бб/<https://cloud.mail.ru/stock/4mYLYF1wLum6T35cWHSfGU7n/> (Малимова Н.М., Хамидулина И.Г, авторлық бірлестікте 80%) Мақалада көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапалары мазмұнының теориялық аспектілеріне талдау жүргізілді. Авторлардың пікірінше көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларының мазмұны олардың өз қызметі аясында тиімді жұмыс істей алатын кәсіби дайындығына тікелей байланыстылығын болжайды.

5. *Магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудағы замануи әдіснамалық тұғырлар/* Абай атындағы ҚазҰПУ-нің ХАБАРШЫСЫ, «Психология» сериясы №1(58) 2019 ж. 227-230 бб. http://sp.kaznpu.kz/docs/jurnal_file/file20190429055453.pdf (100%) Бұл мақалада автор жалпы философиялық, жалпы ғылыми принциптерге, зерттеу әдістері мен техникаларына, әдіснамалық тәсілдердің негіздері интеграцияланатын ғылыми таным құралдарына сүйенеді. Магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамыту – жалпы ғылыми әдіснаманың іргелі тәсілдеріне жататын жүйелік, гуманистік, іс-әрекет және акмеологиялық, құзыреттілік тұғырлары арқылы жүзеге асырылады.

6. *Polylingual specialists training and dual education as ways to create varied training conditions in the Republic of Kazakhstan.* The collection of materials of the XXI international research and practice conference «European Science and Technology», 55-69 pp. Germany, 2019. (Abdigapbarova U.M., Smanova A.A. авторлық бірлестікте 60%) Мақалада көптілді білім беру - Қазақстан Республикасындағы болашақ мамандардың кәсіби даярлауындағы негізгі бағыты мен факторы ретінде қарастырылады.

7. *Pedagogical basics of forming professional competence of future teachers and psychologists in the conditions of multilingual education/Innovation management and technology in the era of globalization*” Materials of the VII International scientific practical conference, January, 2020, 98-103 pp. London, UK (Yessingalyieva T.M, авторлық бірлестікте 50%) Мақалада қазіргі кездегі көптілді білім беру жағдайындағы болашақ психолог-педагог маманының кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары жайындағы мәселе қарастырылады.

8. *Training MA students in the development of professional and personal qualities in the conditions of multilingual education./* Традиции и инновации в национальных системах образования/ Материалы Международной научно-практической конференции в национальных системах образования, Уфа, 17декабря 2020 года, 489-493 стр. (100%) Мақала көптілді білім беру пәндерін оқыту әдістемесін талдауға арналған қарастырады

9. Магистранттардың құзыреттілігін қалыптастырудың кейбір мәселелері/ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті ЖОО дейінгі дайындық және шетел азаматтарына арналған факультет Қазақстан халықаралық білім беру кеңістігінде жас ғалымдарға арналған IX халықаралық ғылыми конференция материалдары. Алматы 7 сәуір 2017ж. 17-20б. (Абсатова М.А. авторлық бірлестікте 80%) Мақалада магистранттардың құзыреттілігі, олардың түрлері өмірлік жағдаятта жан жақты қабілетті болуға, өз біліктілігін арттыруға мүмкіндік беретін құзыреттілік ретінде қарастырылады

10. Көптілді білім беруде білімалушылардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудағы негізгі шарттар/ М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті «Мағжан оқулары - 2019» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары 25 маусым. 2019 Петропавл, 120-124 бб. (100%) Мақалада көптілді білім беру жағдайында магистранттардың кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудың педагогикалық-психологиялық шарттары қарастырылады.

11. Двужычие и многоязычие в современном образовательном процессе «Білім беру жүйесін модернизациялау: тенденциялар, проблемалар және перспективалар» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары 18 қазан. 252-256 бб. Алматы, 2019 ж (Абдигапбарова У., Айтенова Э.А. авторлық бірлестікте 70%). Мақалада отандық және шетелдік авторлардың қазіргі білім беру үрдісіндегі қостілділік және көптілділік туралы көзқарастарын ашып көрсетіледі.

12. Көптілді білім беруде болашақ педагогтардың (магистранттардың) кәсіби-тұлғалық сапаларын дамытудағы кейбір мәселелер «Қазақстанда заманауи білім беруді дамытудың проблемалары мен перспективалары» атты халықаралық ғылыми-практикалық онлайн-конференция 19 наурыз. 355-359 бб. Алматы, 2021 ж. (Есімғалиева Т.М. авторлық бірлестікте 80%) Мақалада көптілді білім беру жағдайындағы болашақ педагогтардың (магистранттардың) кәсіби-тұлғалық сапаларын дамыту мәселелері қарастырылады.